

Budulea Taichii

I

– De-mi părea bine ?

– Dar se-nțelege că-mi părea bine !

– Când mi-l aduc aminte pe dânsul, mi se desfășoară înaintea ochilor întreaga lume a tinereților, cu toate farmecele ei, acum pierdute pentru totdeauna; și niciunul dintre noi toți, care împreună am trecut prin acea lume, nu poate să se gândească la tinerețile sale fără ca să-i treacă, așezat, retras și întotdeauna înțelept, Budulea Taichii pe dinaintea ochilor, pentru că Budulea nu era numai al Tai-chii, ci și al nostru, al tuturora.

Mie, îndeosebi, mi se cuvenea oarecare întâietate la împărțeala părerilor de bine, pentru că eu îl știam încă din copilărie și eram prieten chiar și cu Budulea cel bătrân.

Nea Budulea, înainte de toate, avea un picior mai scurt decât celălalt și era un om scurt, gros, rotund la față și zâmbea mereu când vorbeai cu el. Fără de dânsul nu se putea niciun fel de veselie în sat la noi, fiindcă el cânta mai bine decât toți și din vioară și din cimpoi, și din fluier, iară pe Huțu îl ducea întotdeauna cu sine, deoarece Buduleasa fugise cu un scriitor al satului, și nu putea să-l lase pe copil singur acasă. Când Budulea cânta din vioară, Huțu ținea cimpoile, iară când oamenii se săturau de vioară, Budulea schimba cu feciorul său. Fluierul îl purta Budulea totdeauna în șerpar; altfel nu l-am văzut de când îl țin minte și nici nu-mi pot închipui un Budulea făr' de fluier în șerpar.

La praznic și la ziua numelui știam de mai nainte că are să ne vie Budulea cu mulți ani, cu spor în casă și cu belșug la masă: așa m-am trezit eu; ce va fi fost mai nainte, nu știu.

Îmi aduc numai aminte că eram copil mic și că priveam când la piciorul cel scurt al lui Budulea, când la Huțu, care sedea cu cimpoile într-un colț al casei. Mai țin apoi minte că i-am dat o bucată de plăcintă, că l-am bătut, fiindcă nu voia să-mi lase cimpoile, și că era băiat bun, căci nu s-a supărat, deși era mai mare decât mine.

În urmă, la școală din sat, mă bătea câteodată el pe mine, dar nici atunci nu era supărat, deși totdeauna eu mă legam de el.

Căci dascălul nostru era un om neobosit și, fiindcă Budulea peste săptămână mergea la lucru, el zicea mereu: „Măi Buduleo, nu mai purta și copilul cu tine; pune-i o bucată de pâine în traistă și trimite-l la școală, ca să-mi bat și eu capul cu dânsul”. Iară Budulea era om cuminte și înțelegea că dascălul nu are altă treabă decât să-și bată capul cu copiii oamenilor. Un singur lucru îl mai punea pe gânduri: parcă tot nu-i venea să credă că și Huțu are să învețe carte.

Când eu începusem a umbla la școală, Huțu era printre băieții de care îmi era frică.

Îl văd parcă și acum umblând cu o vergea în mână pe dinaintea băncii și privind de la înălțimea diregătoriei sale de „cenzor” cu o strășnică neîndurare asupra noastră, care nu străbătuserăm încă în adâncimile tainicului „Buki-azba” și nu știam că „mizlete-iye-ludi-iăr” va să zică „milă”.

Povățuit de mâna lui am trecut aceste adâncimi pe nesimțite. Întorcându-mă acasă după cele dintâi ceasuri petrecute la școală, sufletul îmi era plin de minunățiile ce

văzusem. Închipuirea mea de copil era prea slabă spre a putea aduna atâtă sumedenie de copii la un loc, și toți acești copii, pe care îi văzusem acum în aievea, ședeau tăcuți, nemîșcați și cu ochii ținți la învățător: îmi era ca și când m-aș fi întors din altă lume, și când maica mă întreba ce-am văzut la școală, în uimirea mea nu știam să-i spun altceva decât c-am văzut pe Huțu lui Budulea plimbându-se cu bățul în mână și că acum nu-l mai cheamă Huțu, ci Mihail Budulea, ca pe taică-său cel cu cimpoile.

Și, fiindcă eram nerăbdător și doream să văd iar pe Huțu cu bățul, m-am dus și după prânz la școală. Simt și acum adâncă dezamăgire ce mă cuprinsese când văzui pe un alt băiat cu vergeaua, căci în zadar, atât de strășnic ca el nu mai era niciunul.

Dar peste puțin iar a venit Huțu, ne-a luat pe noi, care eram mai mici, și ne-a scos afară, iară după ce ne-a scos afară ne-a pus în rânduri și ne-a întrebat dacă știm să stăm într-un picior. Eu am stat mai bine și mai mult decât toți ceilalți băieți; pentru aceea eram foarte fericit și, întorcându-mă acasă, i-am arătat mamei cum zice Huțu ca să stai într-un picior și i-am spus că Huțu e cel mai mare în școală și că a vorbit cu mine și c-a zis că eu stau mai bine decât toți ceilalți într-un picior.

După aceea m-am dus iar la școală. Mama-mi dăduse două pere, una pentru mine, alta pentru Huțu. Eu le-am păstrat pe amândouă pentru dânsul; dar am plecat plângând de la școală și plângând am ajuns acasă, fiindcă el nu le ceruse de la mine, iară eu nu îndrăzneam să i le dau.

Și, fiindcă prea eram nenorocit, mama a trimis pe Barbura să aducă pe Huțu, pentru ca să-i dau cele două pere: iară de aci înainte, mergând la școală, el trecea totdeauna și mă lua și pe mine.

Pus fiind astfel sub ocrotirea celui mai strășnic dintre „cenzorii” din școală, nu mă mai temeam de nimeni și de nimic.

Știam, afară de aceasta, că și eu trebuie să mă fac odată ca Huțu, și pentru aceea îi prindeam apucăturile și, înainte de toate, din copil neastâmpărat ce eram, mă făcui un băiat aşezat și înțelept ca dânsul. Nu-i vorbă, el era tot mai aşezat și mai înțelept decât mine; dar când îl vedeam pe el zicând Tatăl nostru, citind irmosul ori cântând Apostolul în biserică, inima îmi bătea mai tare, căci un glas tainic îmi șoptea: „Și tu vei fi odată ca dânsul”. Mergeam dar totdeauna cu el, de el ascultam totdeauna și la dânsul căutam scăpare când eram năpăstuit.

Căci Huțu era puternic, pentru că dascălul nu ținea la nimeni mai mult ca la dânsul.

Iară dascălul avea cinci copii, care toți cinci erau fete. Neli era cea mai mare și avea obiceiul să sară peste bănci. Livia era cât mine și vorbea totdeauna până ce dascălul n-o punea în genunchi; Veturia ședea între băieți și se cotea cu ei, iară Mili abia știa să umble și nimeni n-avea voie s-o poarte în brațe afară de Huțu, pe care dascălul îl însărcinase cu purtarea de grija pentru dânsa. Pentru aceea nici Mili nu voia s-o poarte altul de mâna ori s-o ție în brațe și plângea când el se depărta de dânsa; câteodată numai, când Huțu voia să se joace de-a mingea cu ceilalți băieți, mi-o lăsa mie, iară eu vorbeam cu ea, o purtam de mâna, o țineam în brațe și eram foarte fericit.

Eu m-am dus apoi la școlile cele mari din oraș, iară când m-am întors, peste un an, acasă, Huțu era tot mare, dar îmi părea mai puțin strășnic. Nu-i vorbă, și acum zicea Tatăl nostru, cânta chiar în strană și citea Apostolul în biserică, și acum purta pe Mili, ba chiar și pe Linică cea

mică în brațe; el cu toate acestea îmi părea cam prost, ba câteodată chiar grozav de prost. Dar tot țineam la el, fiind că era băiat domol și intra totdeauna în voile mele.

Dacă însă acum Huțu îmi părea mie grozav de prost, eu îi păream lui grozav de înțelept.

Într-o zi el însuși mi-a mărturisit-o aceasta, deși numai așa – cam pe de parte.

Eram în pădure; adunaserăm alune și el mi le spărgea, luând din când în când câte una și pentru sine.

– Uite, îmi zise el nedumerit, taica zice că dascălul zice să mă duc și eu la școală la oraș ca să mă fac dascăl: ce crezi tu, aş putea să învăț acolo cu voi ?

– Pentru ce nu ?

– Vezi că nu știu ungurește, răspunse el, privind dezăjduit la mine.

– Ai să înveți.

– Dar cum să învăț, când dascălul vorbește numai ungurește și eu nu înțeleg nimica din cele ce zice ?

– Așa-i ! răspunsei, înțelegând acuma și eu că în adevăr Huțu e cu mult mai prost decât ca să poată înțelege pe dascălul cel unguresc, care nici nu e dascăl, ci profesor.

Altfel, eu știam de mult că e vorba ca Huțu să meargă la școală. Căci dascălul nostru era un om neobosit, iară Budulea ținea foarte mult la el.

Încă de demult nea Budulea era nedumerit. Îl vedea pe Huțu citind din carte ori scriind fel de fel de lucruri pe hârtie și nu-i prea venea să credă că toate sunt așa cum i se par lui. Tot mai înțelegea ca omul să scrie și ca să știe ce a scris el însuși, fiind că aceasta nu era decât un fel de răboj. Când vedea însă pe Huțu citind din cartea ceea ce au scris alții, îl cuprindeau îndoielile și-i zicea de obicei: „Ba să mă ierți; asta o știu pe de rost”. Huțu își dădea

silișta să-l lămurească și să-i arate și lui cum se citește; însă, când Budulea se uita la slovele încurcate, îl cuprindea un fel de amețeală, fiindcă era peste putință ca cineva să le descurce. Într-o duminică Budulea i-a zis lui Huțu: „Ia scrie numele meu pe hârtie”. Huțu a a scris cu slove mari: Lăpădat Budulea, locuitor din Cocorăști.

– Si acum, dacă cineva se uită aici, știe el că e numele meu ?

– Da, taică.

– Cum așa ?

– Apoi vezi: vede că e ludi și iăr și zice Lă-pocoii și iăr și zice pă, adică Lăpă, dobro-az-tferi și zice dat, ceea ce face Lăpădat.

Budulea a ascultat cu mare băgare de seamă, deși nu înțelegea nimic. Dar, după ce s-a văzut singur, el a luat plumbul și a început să învețe a-și scrie numele. L-a scris o dată, l-a scris de două, de zece, cu atât mai bine înțelegea că se poate să înțeleagă și altul ceea ce scrie, pentru că, de câte ori sună într-un fel, el scria aceeași slovă. El a luat apoi caietul lui Huțu și cu mare părere de bine a văzut că slovele pe care le-a scris sunt în caiet. Acu' parcă înțelegea că este cu putință că unul să citească ceea ce au scris alții, fiindcă toți cărturarii scriu într-un fel. Dar tocmai pentru aceea iar îl cuprinse amețeala. Această înțelegere între un număr nesfârșit de oameni îi părea un lucru mai presus de închipuirea omenească. Era dar cu putință ca ceea ce a scris unul acum o sută de ani alții să citească astăzi ? La asta nu s-a gândit niciodată. Era cu putință ca doi oameni care nu se pot înțelege prin grai viu să se înțeleagă în scris și, dacă ungurul ori neamțul nu știe românește, el nu are decât să scrie, pentru ca să-l înțeleagi ce vrea să zică.

El însă nu înțelegea cum e aceasta cu putință.

– Măi Huțule ! ia scrie-mi tu mie pe hârtie: cimpoi, vioară și fluer. După ce Huțu scrise cuvintele, Budulea privi lung la ele, lung și nedumerit, pentru că cimpoile nu semănau deloc a cimpoi și vioara îi părea tocmai ca fluerul.

– De unde să știi eu că aici stă cimpoi și vioară ? întrebă el.

– Pentru că e „cert-iye-mislete-pocoii-on-iye”.

– Nu înțeleg. Știu că la răbuji tragi o creșteră, și asta vrea să zică o zi de lucru ori o oaie, tragi o cruce, și asta vrea să zică un car de pietriș ori un berbec. De unde știi tu că tocmai așa se scrie cimpoile ?

– Așa sună slova.

– Cum sună ?

– Fiindcă e cimpoi, scriu cerf și iye și mislete, ca să fie „cim”, iară după aceea pocoi, on, iye ca să fie „poi”.

Budulea parcă iar înțelegea. Dar lucrul îi părea grozav de greu, căci, dacă toată slova avea un sunet, atunci, fiind grozav de multe sunete, trebuia să fie și grozav de multe slove.

– Si tu înțelegi orice carte ?

– Înțeleg, taică.

– Si dacă un om foarte cuminte ar fi scris ceva, tu poți citi ?

– Pot, taică.

– Dar atunci tu ești tot atât de cuminte ca el.

– Adică nu, taică.

– Ce știi tu ! răspunse Budulea. Ești încă prost și copil, dar tot atât de cuminte ca el.

Și fiindcă Huțu era acum atât de cuminte, el nici nu mai avea pentru ce să umble la școală, ci trebuia să meargă la lucru, căci popă n-avea să iasă din el; destul că știe să